

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี*

DEVELOPMENT OF ACTIVITIES MODEL TO PROMOTE WELLNESS TOURISM IN CHONBURI PROVINCE

ศิโสภา ริวัฒนา*, ภัทรธิดา ผลงาม, กำพล ศรีวัฒนกุล

Sisopa Riwattana*, Patthira Phon-ngam, Kampon Sriwatanakul

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Liberal Art, North Bangkok University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: Sisopa.riva@northbkk.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพปัญหา ความต้องการในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 2) พัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 3) ทดลองใช้และประเมินผลการใช้กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน ได้แก่ เจ้าของธุรกิจท่องเที่ยว 4 คน มัคคุเทศก์ 4 คน เจ้าของรีสอร์ท 4 คน และนักท่องเที่ยวต่างชาติ 5 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาและการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ พบว่า 1) สภาพปัญหาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ประกอบด้วยปัญหาเชิงนโยบายของภาครัฐที่ส่งผลต่อธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ปัญหาเชิงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และปัญหาด้านความรู้และความเชี่ยวชาญของผู้ประกอบการ ความต้องการในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี พบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ต้องการกิจกรรมรูปแบบใหม่ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันยังไม่มีที่ผสมผสานกันระหว่างการท่องเที่ยวแบบส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพ และการท่องเที่ยวแบบบำบัดหรือรักษาสุขภาพ ส่งผลให้ผู้ประกอบการแต่ละรายยังคงจัดรายการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเฉพาะแบบใดแบบหนึ่ง ส่งผลให้ขาดกิจกรรมที่หลากหลายและแปลกใหม่ 2) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ถูกพัฒนาขึ้นเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการ ประกอบด้วย 2.1 กิจกรรมฟื้นฟูและส่งเสริมสุขภาพ อาทิ กิจกรรมปรุงอาหารเพื่อสุขภาพ กิจกรรมออกกำลังกาย 2.2 กิจกรรมบำบัดรักษาโรค อาทิ กิจกรรมนวดกดจุดฝ่าเท้ารักษาอาการ 3) การนำกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไปใช้นักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 5 คน มีความพึงพอใจในทุกกิจกรรม

คำสำคัญ: การพัฒนาการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ, กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ, การพัฒนารูปแบบ

Abstract

The objectives of this research were to study; 1) The problem and the need to organize activities to promote wellness tourism. 2) Activities development to promote health tourism. 3) Trial and evaluate the use of wellness tourism promotion activities in Chonburi Province. This was a Research and development by qualitative method research. There are 17 people of key informants as follows; 4 tourism entrepreneurs, 4 guides, 4 resort owners, and 5 foreign tourists. Data were collected through in-depth interviews. Data were analyzed using content analysis and

descriptive analysis. The result showed; 1) Problems in organizing activities to promote wellness tourism in Chonburi Province Contains government policy problems that affect business. Behavioral problems of tourists and problems of knowledge and expertise of entrepreneurs. The need for organizing activities to promote wellness tourism in Chonburi province found that most entrepreneurs want new forms of activities. The reason is that health tourism that is currently in operation does not have a combination of tourism that promotes health restoration and tourism that is curative or maintains health. As a result, each operator still organizes one specific type of health tourism resulting in a lack of diverse and innovative activities. 2) Health tourism activities that have been developed as integrated wellness tourism activities include; 2.1] Activities to restore and promote health, such as healthy cooking activities and physical activity 2.2] Therapeutic activities such as foot massage activities to treat symptoms. 3) In the overall implementation of wellness tourism promotion activities, tourists are satisfied at a high level.

Keywords: Tourism Development, Wellness Tourism, Wellness Tourism Activities, Model Development

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ สอดคล้องกับ เบญจวรรณ สุจริต และ ชัชชัย สุจริต กล่าวว่า เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี การพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงเป็นนโยบายหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่ทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาคและท้องถิ่น (เบญจวรรณ สุจริต และชัชชัย สุจริต, 2560) และยังสอดคล้องกับ ศลิษา อีรานนท์ และ ประกาศิต โสภณจรัสกุล กล่าวว่า รัฐบาลกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการพัฒนาประเทศ และกำหนดให้ประเทศไทยเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว (ศลิษา อีรานนท์ และประกาศิต โสภณจรัสกุล, 2559) ซึ่ง กษ ธรณ วงศ์คำ กล่าวว่า ประเทศไทยมีรายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสูงเป็นอันดับที่ 4 ของโลก โดยเป็นรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ (Eco – tourism) การท่องเที่ยวเชิงศิลปวิทยาการ (Arts and Sciences tourism) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ (Natural tourism) การท่องเที่ยวเชิงนันทนาการ (Recreation tourism) และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural tourism) ฯลฯ (กษ ธรณ วงศ์คำ, 2562)ดังที่จิรดาภา สนิทจันทร์ กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้จำนวนมากให้กับประเทศไทย (จิรดาภา สนิทจันทร์, 2564)

ศิโสภา ริวัฒนา กล่าวว่า ปัจจุบันการพัฒนาการท่องเที่ยวในหลาย ๆ ประเทศต่างให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งสร้างรายได้จำนวนมากเข้าประเทศในแต่ละปี (ศิโสภา ริวัฒนา, 2566) ซึ่งข้อมูลจาก Global Wellness Institute พบว่า ได้มีการคาดการณ์ถึงมูลค่าตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทั่วโลกในปี พ.ศ. 2563 จะมีแนวโน้มเติบโตจาก 4 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐใน เป็น 11 ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐในปี พ.ศ. 2568 คิดเป็นอัตราการเติบโตเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 20.90 (Global Wellness Institute, 2018) สอดคล้องกับ WTO (WTO, 2018) รายงานว่าจำนวนนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ส่งผลให้ในภูมิภาคอาเซียนโดยเฉพาะ ประเทศไทย ส่งผลให้คณะรัฐมนตรีเห็นชอบในหลักการในการพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติที่สามารถแข่งขันกับนานาชาติประเทศโดยใช้ศักยภาพความแข็งแกร่งด้านระบบบริการสุขภาพของประเทศ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามาเพื่อรับบริการจนสามารถสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ จึงได้มีการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางสุขภาพนานาชาติ (Medical Hub) (พ.ศ. 2560 – 2569) (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2559)

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก ซึ่งประกอบด้วยระยอง ชลบุรี และฉะเชิงเทรา เป็นพื้นที่ที่ได้รับการสนับสนุนและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ โดยที่แผนการพัฒนาพื้นที่ออีชีได้ถูกบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประกอบด้วย 1) แผนปฏิบัติการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 2) แผนปฏิบัติการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล 3) แผนปฏิบัติการการพัฒนาศูนย์กลางธุรกิจ และศูนย์กลางการเงิน 4) แผนปฏิบัติการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมาย 5) แผนปฏิบัติการการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว และ 6) แผนปฏิบัติการพัฒนาบุคลากร การศึกษา การวิจัย และเทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) แสดงให้เห็นว่าในแผนการพัฒนาของพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกจะมุ่งเน้นและมีความเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ส่งผลให้กลุ่มจังหวัดเหล่านี้ โดยเฉพาะจังหวัดชลบุรีกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ที่น่าสนใจเนื่องจากเป็นพื้นที่ชายทะเล และมีสถานบริการทางการแพทย์และสุขภาพที่ทันสมัยเป็นจำนวนมาก และยังเป็นสถานที่ตั้งกิจการการแพทย์ครบวงจร ธรรมศาสตร์พญา (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564) ดังนั้น จังหวัดชลบุรีจึงเป็นพื้นที่สำคัญที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจังหวัดชลบุรีจะเป็นพื้นที่สำคัญที่มีศักยภาพในการรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จากผลการวิจัยของนภาพร จันทรฉาย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือ คุณภาพของการให้บริการและความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า (นภาพร จันทรฉาย, 2563) ส่วนผลการวิจัยของนฤมล รัตนไพจิตร และ คณะ พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ผู้สูงอายุในจังหวัดนครศรีธรรมราชให้ความสนใจ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการนวดแผนไทย การนวดแผนโบราณ การประคบสมุนไพรและการใช้น้ำมันหอมระเหย (นฤมล รัตนไพจิตร และคณะ, 2561) ส่วนมนไท เจริญภูะ พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีอายุระหว่าง 20 - 39 ปี มีแนวโน้มสนใจทำกิจกรรมเชิงสุขภาพภายนอกโรงแรมที่เป็นลักษณะการผจญภัย เดินป่าชมธรรมชาติ ปั่นจักรยาน และ ถนนคนเดิน (มนไท เจริญภูะ, 2564) ซึ่งจากผลการวิจัยที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมในรายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมีความสำคัญต่อนักท่องเที่ยวและเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นอย่างมาก และจากผลการวิจัยพบว่าในภาพรวมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพยังมีการกำหนดรูปแบบกิจกรรมที่ยังไม่มีความหลากหลายมากนัก ธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพส่วนใหญ่ยังใช้กิจกรรมในรูปแบบเดิม ๆ อาทิ การนวดแผนไทย การนวดแผนโบราณ การประคบสมุนไพร และการทำกิจกรรมเดินป่า เป็นต้น และจากข้อมูลดังกล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ส่วนใหญ่ยังไม่มีมีการสร้างสรรค์รูปแบบกิจกรรมที่แปลกใหม่และดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวมาใช้และนำเสนอ

จากที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องพัฒนารูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวต่างชาติเกิดความประทับใจในกิจกรรมท่องเที่ยวซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จของธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผู้วิจัยในฐานะผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเห็นถึงความจำเป็นที่ต้องพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยมุ่งศึกษาและพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยผลการวิจัยที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวในลักษณะอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนากิจกรรมในรายการที่กำหนดขึ้น เพื่อให้การจัดกิจกรรมตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ และเป็นหนึ่งในปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา และความต้องการในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี

3. เพื่อทดลองใช้และประเมินผลการใช้รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเพื่อเป็นการเคารพในสิทธิความเป็นมนุษย์และเป็นไปตามหลักสากล การวิจัยนี้จึงได้ดำเนินการยื่นขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ โดยเลขหนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยคือ LA11/2565

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน การกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นไปตามแนวคิดของ Delbecq, et al. พบว่า ขนาดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เหมาะสมที่สุดคือ 7 - 21 คน (Delbecq, A. L. et al, 1975) และใกล้เคียงกับ Näyhä ได้นำเสนอขนาดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ที่ 9 - 23 คน (Näyhä, 2014) โดยเกณฑ์การคัดเลือกใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงโดยกำหนดคุณสมบัติให้เป็น เจ้าของธุรกิจท่องเที่ยว 4 คน มัคคุเทศก์ 4 คน เจ้าของรีสอร์ท 4 คน ที่มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพไม่น้อยกว่า 3 ปีและนักท่องเที่ยวต่างชาติ 5 คน ที่มีวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ส่วนเกณฑ์การคัดออกกำหนดให้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีสิทธิที่จะถอนตัวจากการวิจัยเมื่อใดก็ได้ หากติดภารกิจ หรือไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่อ โดยการถอนตัวไม่ต้องบอกเหตุผล และการถอนตัวดังกล่าวจะไม่ส่งผลกระทบต่อหน้าที่การงานหรือสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้น ๆ รวมทั้งยังสามารถปฏิเสธและยุติการให้ข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์ตามความต้องการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง สำหรับการเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ 1 แบบฟอร์มในการระดมความคิดเห็นและแบบฟอร์มในการสนทนากลุ่มสำหรับการเก็บข้อมูลในวัตถุประสงค์ที่ 2 และแบบแนวคำถามในการประเมินความพึงพอใจสำหรับการเก็บข้อมูลในวัตถุประสงค์ที่ 3 มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัยทั้งหมด โดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาวิเคราะห์ตัวแปรที่นำไปสู่การสร้างแนวประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ การระดมความคิดเห็น การสนทนากลุ่ม และการประเมิน จากนั้นนำไปปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบคุณภาพและความถูกต้องรวมทั้งความเหมาะสมของภาษาที่ใช้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์แบบเผชิญหน้า และการระดมความคิดเห็นและสนทนากลุ่ม และเก็บข้อมูลจากการประเมินตามวันเวลาที่นัดหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการสรุปตีความเพื่อนำไปสู่การพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี พบว่า ยังคงมีปัญหามากมายด้าน และถึงแม้ว่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โรคโควิด - 19 คลี่คลายลงและผ่านพ้นไป โดยที่ภาครัฐในประกาศให้โควิด-19 กลายเป็นโรคประจำถิ่น และอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดชลบุรีเริ่มมีแนวโน้มไปในทิศทางที่ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพก็ยังคงมีปัญหาก็กลายเป็นอุปสรรคและข้อจำกัดต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ ปัญหาเชิงนโยบายระดับประเทศที่ผู้ประกอบการไม่สามารถควบคุมหรือแก้ไขได้ เช่น ปัญหาด้านนโยบายการท่องเที่ยวที่ไม่มีความชัดเจน การประกาศลดเที่ยวบินของสายการบิน

“...นโยบายการเข้าประเทศที่ไม่ชัดเจน หลังจากสถานการณ์โควิด มีการปรับเปลี่ยนไม่ชัดเจน ในบางประเทศทำให้นักท่องเที่ยวเกิดปัญหาในการเดินทาง... ข้อจำกัดของสายการบิน มีการลดเที่ยวบิน...”

(เจ้าของบริษัท ทัวร์ B 2B, 2566)

นอกจากนี้แล้วพฤติกรรมและรูปแบบการเดินทางที่เปลี่ยนไปของนักท่องเที่ยวก็เป็นปัญหาเช่นกัน โดยนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งสืบค้นข้อมูลด้วยตนเอง และไม่เน้นการใช้บริการบริษัทตัวแทนท่องเที่ยวต่าง ๆ อีกทั้งการเดินทางจะเดินทางเป็นกลุ่มขนาดเล็ก อีกทั้งนักท่องเที่ยวบางส่วนไม่สนใจเรื่องการดูแลสุขภาพ การเดินทางมาท่องเที่ยวจึงมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นเพื่อการพักผ่อน และการสันทนาการ พฤติกรรมเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเช่นกัน

“รูปแบบการเดินทางของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนไป... เน้นการมาประเทศไทย เพื่อการสันทนาการ ไม่ได้เน้นการดูแลสุขภาพ”

(ประธานบริหาร บริษัท พี เฮลตี้ เอเชีย, 2566)

นอกจากนี้แล้ว พบว่า ยังมีปัญหาสำคัญอีกประการ คือ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และยังไม่เข้าใจว่าควรมีกิจกรรมแบบใดบ้าง ทำให้การจัดกิจกรรมแต่ละครั้งจึงไม่มีความแปลกใหม่ ขาดการบูรณาการกิจกรรมและรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในแต่ละประเภทเข้าด้วยกัน และที่ผ่านมานั้นผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังคงใช้กิจกรรมแบบเดิมและยังไม่มีมีการบูรณาการโดยการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ดำเนินการอยู่ยังไม่มีการผสมผสานกันระหว่างการท่องเที่ยวแบบส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพกับการท่องเที่ยวแบบบำบัดหรือรักษาสุขภาพ และยังคงจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเฉพาะแบบใดแบบหนึ่งเท่านั้น และผู้ประกอบการยังมุ่งเน้นการทำการตลาดเชิงเดี่ยว

“ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ ยังไม่มีความรู้ที่ชัดเจน ในรูปแบบของ wellness tourism ไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริงว่าควรมีกิจกรรมแบบใดบ้าง และมีภาคส่วนไหนช่วยดูแลให้ความรู้ ...ส่วนใหญ่ก็ยังคงจัดกิจกรรมแบบเดิม ๆ ซ้ำ ๆ ไม่มีการคิด หรือสร้างสรรค์กิจกรรมที่แปลกใหม่ ไม่มีการสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวเลย”

(กรรมการบริหารกิจการ ร้านอาหารไอ ทะเล บางสเร, 2566)

จากปัญหาดังที่กล่าวมา ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพส่วนใหญ่ต้องการกิจกรรมในรูปแบบใหม่และควรมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น เครื่องตรวจวัดความดันและตรวจวัดไขมันแบบพกพา และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ส่วนใหญ่มีความต้องการให้มีกิจกรรมที่หลากหลาย และต้องการให้เกิดการบูรณาการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแต่ละรูปแบบเข้าด้วยกัน ทั้งการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแบบส่งเสริมสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแบบฟื้นฟูสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแบบบำบัดรักษาสุขภาพ ซึ่งหากมีการบูรณาการรูปแบบเหล่านี้ก็จะสามารถสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในรูปแบบใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้มากที่สุด

“ควรมีกิจกรรมฟื้นฟูสุขภาพส่งเสริมสุขภาพ และรักษาสุขภาพเข้าด้วยกันในโปรแกรมทัวร์แต่ละครั้ง”

(นักศึกษาด้าน Medical wellness tourism, 2566)

ในส่วนของการพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในครั้งนี้ พบว่า รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในการวิจัยครั้งนี้ คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการ ซึ่งเป็นรูปแบบการผสมผสานระหว่างการพัฒนาฟื้นฟูส่งเสริมสุขภาพ และการบำบัดรักษาโรคในเบื้องต้น ซึ่งโปรแกรมของกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในงานวิจัยนี้ เป็นไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย กิจกรรมบริการตรวจสุขภาพ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมปรุงอาหารสำหรับสุขภาพ กิจกรรมนวดกดจุดฝ่าเท้า และกิจกรรมสันทนาการโดยการเดินป่า และสาเหตุที่จำกัดกิจกรรมเพียง 6 กิจกรรม เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาพักในประเทศไทยด้วยเวลาที่จำกัด และกระบวนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการ มีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1. วิเคราะห์สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว โดยการสำรวจข้อมูลด้านการตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
2. กำหนดกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จากนั้นวิเคราะห์พฤติกรรมและความต้องการรวมทั้งศาสนาและวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยว
3. กำหนดแผนกิจกรรมที่เหมาะสมและตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
4. ติดต่อและประสานงานกับผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องและเป็นพันธมิตรกัน อาทิ ผู้ประกอบการสถานที่พัก ผู้ประกอบการสถานพยาบาล ผู้ประกอบการสปาและนวดแผนไทยน ผู้ประกอบการร้านอาหาร และผู้ประกอบการสายการบิน
5. ติดต่อและประสานงานกับเจ้าหน้าที่ด้านการท่องเที่ยว อาทิ ตำรวจท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
6. กำหนดราคาที่เหมาะสม โดยการกำหนดต้นทุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ทั้งต้นทุนคงที่ และต้นทุนผันแปร เพื่อให้การกำหนดราคาเหมาะสมมากที่สุด
7. ทำการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ โดยการนำเสนอข้อมูลของโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพผ่านช่องทางสื่อที่หลากหลาย ได้แก่ 1) สื่อดั้งเดิม เช่น สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเฉพาะกิจ และสื่อใหม่ 2) สื่อใหม่ หรือ สื่อดิจิทัล เช่น สื่อออนไลน์ ทั้งเว็บไซต์ เฟสบุ๊กแฟนเพจ และ ไลน์ออฟฟิเชียล ฯลฯ
8. ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อสร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยว

จากนั้นจึงดำเนินการทดลองใช้กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพกับนักท่องเที่ยวจำนวน 5 คน ประกอบด้วย กิจกรรมกิจกรรมในภาคเช้า ได้แก่ กิจกรรมการตรวจสุขภาพเบื้องต้น จากนั้นนำไปนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมแปลงผักปลอดสารพิษ แล้วจึงนำนักท่องเที่ยวกลับมาปรุงอาหารเพื่อสุขภาพเพื่อนำมารับประทานในมือกลางวัน ในภาคบ่ายเป็นกิจกรรมออกกำลังกายโดยการปั่นจักรยานเลียบชายหาด จากนั้นจึงเข้าสู่กิจกรรมนวดกดจุดฝ่าเท้า และเข้าสู่กิจกรรมสุดท้ายคือ กิจกรรมเดินป่าในจังหวัดบาสโลป

ผลการนำรูปแบบกิจกรรมไปทดลองใช้กับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี พบว่า ในภาพรวม นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในทุกกิจกรรม เนื่องจากทีมงานให้ความดูแลและเอาใจใส่เป็นอย่างดี และทุกกิจกรรมนั้นตอบสนองความต้องการได้เป็นอย่างดี อาทิ กิจกรรมการนวดกดจุดฝ่าเท้า นอกจากนี้แล้วยังพบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมในเชิงสันทนาการ หรือกิจกรรมเดินป่าในครั้งนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากสร้างความสนุกสนานและผ่อนคลายได้เป็นอย่างดี ส่วนกิจกรรมปรุงอาหารเพื่อสุขภาพก็ได้รับความพึงพอใจจากนักท่องเที่ยวทั้งหมดเช่นกัน โดยทั้งหมดมีความคิดเห็นตรงกันว่าเป็นการปรุงอาหารที่แปลกและสนุกสนานมากเนื่องจากทุกคนได้มีส่วนร่วม และอาหารที่ปรุงเสร็จยังมีรสชาติอร่อยและมีประโยชน์ต่อสุขภาพมาก ในขณะที่กิจกรรมตรวจ

สุขภาพ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจค่อนข้างมาก เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของกิจกรรม ซึ่งนักท่องเที่ยวเชื่อว่าเมื่อผู้จัดกิจกรรมทราบถึงสมรรถนะด้านสุขภาพของนักท่องเที่ยว ก็จะสามารถออกแบบกิจกรรม ได้อย่างเหมาะสมดังเช่นคำให้สัมภาษณ์ของนักท่องเที่ยวชาวฝรั่งเศส

“ดีครับ เป็นโปรแกรมทัวร์ที่รวมทั้งการรักษา และการฟื้นฟูเข้าด้วยกัน กิจกรรมก็สนุกสนานดีมีประโยชน์ด้วย พอใจมากชอบทุกกิจกรรม อยากให้มีการจัดบ่อย ๆ ส่วนตัวมีการบาดเจ็บและปวดที่เท้า หลังจากได้รับการนวดกดจุดฝ่าเท้า อาการดีขึ้น”

(Janaste Jacquis, 2023)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปราย ได้ดังนี้

โดยข้อค้นพบจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ในด้านสภาพปัญหาด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบว่า เป็นสภาพปัญหาในเชิงนโยบายระดับประเทศที่ผู้ประกอบการไม่สามารถควบคุมหรือแก้ไขได้ อาทิ การประกาศลดเที่ยวบินของสายการบิน รวมถึงปัญหาด้านพฤติกรรมและรูปแบบการเดินทางที่เปลี่ยนไปของนักท่องเที่ยว และปัญหาของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเองซึ่งยังขาดความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทำให้กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวยังคงเป็นไปในรูปแบบเดิม ๆ สอดคล้องกับผลการวิจัยของปฐมาศ เสริฐเลิศ พบว่า ปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม บ้านโนนน้ำเกลี้ยง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ การที่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวต้องอาศัยกลไกของรัฐเป็นหลักในการดำเนินการ ส่งผลทำให้มีผู้มีส่วนได้เสียและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่เป็นส่วนน้อย และปัญหาการขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยตรง (ปฐมาศ เสริฐเลิศ, 2562) และยังสอดคล้องกับณารัตนา วีระกิจ และ คณะ พบว่า ปัญหาของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของจังหวัดภูเก็ตเพื่อยกระดับสู่การเป็นศูนย์กลางนานาชาติการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือ บุคลากรที่ดูแลการตลาดยังขาดความรู้ ความเข้าใจในพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อีกทั้งยังขาดแคลนบุคลากรที่มีความเข้าใจการดูแลสุขภาพในแบบองค์รวม (ณารัตนา วีระกิจ และคณะ, 2562)

ส่วนความต้องการในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี พบว่าผู้ประกอบการส่วนใหญ่ต้องการกิจกรรมในรูปแบบใหม่ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ดำเนินการอยู่ยังไม่มี การผสมผสานกันระหว่างการท่องเที่ยวแบบส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพ และ การท่องเที่ยวแบบบำบัดหรือรักษาสุขภาพ และต้องการให้มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในกิจกรรม สอดคล้องกับ Vinaytosh, M. & Mohita, G. S. พบว่า การใช้แบบจำลอง SERVQUAL เพื่อค้นหาการรับรู้ของผู้ป่วยและความคาดหวังของบริการด้านสุขภาพของคุณภาพการบริการและระบุพื้นที่ของการปรับปรุง และปัจจัยที่ทำให้ปลายทางเป็นจุดหมายการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Vinaytosh, M. & Mohita, G. S., 2021) และยังสอดคล้องกับสถาบันทรัพยากรสุขภาพแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ความมุ่งเน้นการพัฒนาเทคโนโลยีที่จะช่วยตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น นวัตกรรม Digital Health Care เข้ามาประยุกต์ใช้ในการให้บริการกลุ่มผู้สูงอายุหรือกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ และพัฒนาระบบบริหารจัดการข้อมูลเพื่อการตลาดเชิงผสมผสาน เพื่อจัดรูปแบบการท่องเที่ยวให้ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว (สถาบันทรัพยากรสุขภาพแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2560)

ส่วนในด้านการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยกิจกรรมที่ถูกพัฒนาขึ้น ได้แก่ กิจกรรมบริการตรวจสุขภาพ กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร กิจกรรมปรุงอาหารสำหรับสุขภาพ กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมนวดกดจุดฝ่าเท้า และกิจกรรมสันทนาการ (เดินป่า) ซึ่งทั้งหมดเป็นรูปแบบกิจกรรมที่เป็นการบูร

ณาการระหว่าง กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบแบบส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพ และ กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบบำบัดหรือรักษาสุขภาพ โดยที่การบูรณาการกิจกรรมดังที่กล่าวมาขึ้นไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของณารัตนา วีระกิจ และคณะ พบว่า การยกระดับการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของจังหวัดภูเก็ต คือ การนำเสนอโปรแกรมการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม โดยเป็นการรวมการบริการการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์และการส่งเสริมสุขภาพ นอกจากนี้แล้วกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในกิจกรรมนวดกดจุดฝ่าเท้ารักษาอาการ กิจกรรมเย็บหมัดสวนผักปลอดสารพิษ และกิจกรรมปรุงอาหารเพื่อสุขภาพ (ณารัตนา วีระกิจ และคณะ, 2562) ซึ่งเป็นรูปแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่สอดคล้องกับผลการวิจัยของนำขวัญ วงศ์ประทุม และ ดวงศิริ ภูมิวิษุเวช พบว่า รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของตำบลนางแล จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วยกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย เช่น การตอกเส้น การเย็บหมัดสวนสับประรดปลอดสารพิษและการดื่มน้ำสมุนไพร สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจาก การนวดกดจุด การปรุงอาหารเพื่อสุขภาพเป็นศาสตร์ด้านการรักษาของแพทย์แผนไทย เช่นเดียวกับการตอกเส้น และการดื่มน้ำสมุนไพร ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ประโยชน์ต่อสุขภาพเช่นกัน (นำขวัญ วงศ์ประทุม และดวงศิริ ภูมิวิษุเวช, 2564)

การนำรูปแบบกิจกรรมไปทดลองใช้กับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี จำนวน 5 คน พบว่า ในภาพรวมของกิจกรรมฯ ครั้งนี้ นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในทุกกิจกรรม เช่น กิจกรรมการนวดกดจุดฝ่าเท้า และกิจกรรมสันทนาการ (เดินร่ำ) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากว่าทุกกิจกรรมในการวิจัยนี้ได้รับการออกแบบตามข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ จึงทำให้สามารถให้บริการที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมอยู่ในเกณฑ์ที่นักท่องเที่ยวเต็มใจที่จะจ่าย และสถานที่ในการจัดกิจกรรมสะอาดและปลอดภัย สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุภาวรรณ สุวรรณสิงห์ พบว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในการใช้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของไทย ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากโดยนักท่องเที่ยว มีความพึงพอใจในด้านสถานที่เป็นลำดับแรก รองลงมาด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการ ด้านการส่งเสริมการตลาด และด้านราคา (สุภาวรรณ สุวรรณสิงห์, 2561)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้พบองค์ความรู้ใหม่ คือ การจัดรายการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในงานวิจัยนี้ คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการ ประกอบด้วยกิจกรรมการจัดฟื้นฟูส่งเสริมสุขภาพ และ การบำบัดรักษาโรคในเบื้องต้น สามารถนำเสนอเป็นแบบจำลองได้ดังนี้

ภาพที่ 1 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการ

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปได้ว่าสภาพปัญหาในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย ปัญหาเชิงนโยบายของภาครัฐที่ส่งผลต่อตัวธุรกิจท่องเที่ยว ปัญหาเชิงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และปัญหาด้าน

ความรู้และความเชี่ยวชาญของผู้ประกอบการ ซึ่งจากปัญหาเหล่านี้ ส่งผลให้การสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพยังคงมีรูปแบบเดิม และทำให้ขาดการบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนความต้องการในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี พบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ต้องการกิจกรรมในรูปแบบใหม่ เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ดำเนินการอยู่ยังไม่มีผลสัมฤทธิ์ระหว่างการท่องเที่ยวแบบส่งเสริมฟื้นฟูสุขภาพ และการท่องเที่ยวแบบบำบัดหรือรักษาสุขภาพ ส่งผลให้ผู้ประกอบการแต่ละรายยังคงจัดรายการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเฉพาะแบบใดแบบหนึ่งและส่งผลให้ขาดกิจกรรมที่หลากหลายและแปลกใหม่ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ถูกพัฒนาขึ้น เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบบบูรณาการ และในภาพรวมของการนำไปใช้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมาก ซึ่งจากผลการศึกษานี้ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสุขภาพควรมีนโยบายและแผนกลยุทธ์รองรับสถานการณ์ดังกล่าว เนื่องจากปัญหาดังที่กล่าวเป็นปัญหาที่อยู่นอกเหนือการควบคุม การวิจัยครั้งต่อไปควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณร่วมด้วย โดยการพัฒนากิจกรรมดังกล่าวขึ้นเป็นโมเดล และทำการยืนยันโมเดลดังกล่าวด้วยเทคนิคการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง ซึ่งจะทำให้รูปแบบกิจกรรมมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กชธมน วงศ์คำ. (2562). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านหัวขัวตำบลแกตา อำเภอกาตา จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2559). เอกสารความรู้ ผู้ดำเนินการสปาเพื่อสุขภาพ. สำนักงานส่งเสริมธุรกิจบริการสุขภาพ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. เรียกใช้เมื่อ 15 กรกฎาคม 2566 จาก <http://www.thaispaassociation.com/uploads/file/Spa-Knowledge.pdf>
- กรมการบริการกิจการ ร้านอาหารทะเล บางเสร่. (16 กรกฎาคม, 2566). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี. (ศิโสภา วัฒนา, ผู้สัมภาษณ์)
- จิรดาภา สนิทจันทร์. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวกรณีศึกษาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง จังหวัดสมุทรปราการ. ใน สารนิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสิ่งแวดล้อม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เจ้าของบริษัท ทัวร์ B 2B. (15 กรกฎาคม 2566). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี. (ศิโสภา วัฒนา, ผู้สัมภาษณ์)
- ณารัตนา วีระกิจ และคณะ. (2562). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ของจังหวัดภูเก็ตเพื่อยกระดับสู่การเป็นศูนย์กลางนานาชาติการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 15(2), 35-57.
- นภาพร จันทรฉาย. (2563). ความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยวต่อคุณภาพธุรกิจบริการเชิงสุขภาพ. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- นฤมล รัตนไพจิตร และคณะ. (2561). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- นำขวัญ วงศ์ประทุม และดวงศิริ ภูมิวิเศษ. (2564). รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนตามศาสตร์พระราชา. วารสารศิลปการจัดการ, 5(2), 299-311.
- เบญจวรรณ สุจริต และชัชชัย สุจริต. (2560). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลนางพญา อำเภอนาตาล จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์, 12(2), 54-65.

- ปฏิมาศ เสริฐเลิศ. (2562). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม บ้านโนนน้ำเกลี้ยง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ประธานบริหาร บริษัท พี เฮลตี้ เอเชีย. (15 กรกฎาคม 2566). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี. (ศิโสภา ริวัตนา, ผู้สัมภาษณ์)
- มนไท เจริญญะ. (2564). พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของชาวไทยผู้ที่สนใจท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่. สารศาสตร์, 3(2564), 664-677.
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2564). เขตส่งเสริมเศรษฐกิจพิเศษการแพทย์ครบวงจร EECmd ธรรมศาสตร์พัทยาภิ ปายหมายการพัฒนาในอนาคต. เรียกใช้เมื่อ 5 ธันวาคม 2565 จาก <https://tu.ac.th/thammasat-pattaya-eecmd-development-goals>.
- มัทคุเทศก์ด้าน Medical wellness tourism. (16 กรกฎาคม 2566). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี. (ศิโสภา ริวัตนา, ผู้สัมภาษณ์)
- ศลิษา อีรานนท์ และประกาศิต โสภณจรัสกุล. (2559). การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: ทางเลือก-ทางรอดของการ ท่องเที่ยวไทย. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, 8(2), 206-215.
- ศิโสภา ริวัตนา. (2566). การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในจังหวัดชลบุรี. วารสารมหาจุฬานครทรรศน์, 9(3), 12-23.
- สถาบันทรัพยากรสินทางปัญญาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2560). แนวโน้มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดี และท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันทรัพยากรสิน ทางปัญญาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุภาวรรณ สุวรรณสิงห์. (2561). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการใช้บริการ การท่องเที่ยวเชิง สุขภาพ. ใน สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการบริการและการ ท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- Delbecq, A. L. et al. (1975). Group techniques for program Planning: A guide to nominal group and Delphi processes. Glenview, IL: Scott, Foresman and Company.
- Global Wellness Institute. (2018). INTERNATIONAL WELLNESS TOURISM GROWING MUCH FASTER THAN DOMESTIC. Retrieved May 18, 2022, from [http://www.thaispaassociation.com/news_ inside.php?news_id=22](http://www.thaispaassociation.com/news_inside.php?news_id=22)
- Janaste Jacquis. (16 July 2023). DEVELOPMENT OF ACTIVITIES MODEL TO PROMOTE WELLNESS TOURISM IN CHONBURI PROVINCE. (Sisopa Riwattana, ผู้สัมภาษณ์)
- Näyhä. (2014). Method and Application. School of Forest Sciences. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Vinaytosh, M. & Mohita, G. S. (2021). Framework for Promotion of Medical Tourism: A Case of India. JGBC, 16(2021), 103-111.
- WTO. (2018). Guide for local authorities on developing sustainable tourism. Madrid, Spain: WTO.